

„GENERAȚII SUCCESIVE COEXISTENTE”

- DE LA INOVAȚIA ÎN ȘTIINȚĂ LA INOVAȚIA SOCIALĂ -

ANA BĂLAȘA

În cele ce urmează ne concentrăm atenția asupra lucrării „**Sur les succession coexistantes au tournant des millenaires. Quelques reflexions épistémologiques**”, Barcelona, 2007¹ al cărei autor este academicianul Tudorel Postolache.

Mai multe sunt motivele acestui demers.

1. Înainte de toate, este vorba de relevanța deosebită a lucrării în contextul temei care face obiectul acestei reviste. În cursul expunerii tezelor sale, Tudorel Postolache evocă personalități notorii ale secolului XX care au inovat în domeniul cunoașterii științifice (Thomas Kuhn, Arnold Toynbee, Kondratiev, Schumpeter ș.a.), evidențiază semnificațiile epistemologice ale unor descoperiri științifice apărute aproape în același timp și, mai ales, descifrează relațiile esențiale dintre aceste descoperiri dându-le o interpretare originală, fapt ce echivalează, el însuși, cu o autentică *inovație epistemologică*.

Despre ce este vorba? Vom încerca să redăm cât mai fidel conținutul acestui eseu.

Autorul pune în discuție apariția, aproape simultană, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, a trei fapte, trei descoperiri cărora le conferă „implicații epistemologice notabile”: descoperirea legilor psihicului uman inconștient, legile calculului computațional și triada generațiilor succesive coexistente”.

Noi o vom avea în vedere, aici, pe ultima dintre ele, cea care se referă la *transformările în planul generațiilor umane unde succesiunea simplă a generațiilor este înlocuită cu succesiunea generațiilor suprapuse*.

Conform datelor utilizate de autor, elaborate de OCDE și diviziunile specializate ale ONU, se poate observa că, din preistoria societății până la începutul secolului XX, a existat, ca normă, o succesiune simplă a generațiilor umane. În schimb, în zilele noastre constatăm o **triadă** de generații coexistente, fapt ce devine regulă în secolul XXI (în următorul secol ne putem aștepta ca norma să fie patru generații succesive coexistente). Fenomenul este echivalent cu „o mare bulversare generațională care, probată sub raport cantitativ, are implicații în cele mai diverse domenii, implicații care se pot doar intui sau care se găsesc dincolo de orizont și rămân să se afirme în viitor².

¹) Cartea reprezintă varianta tipărită a discursului rostit de autor cu prilejul alegerii sale ca membru corespondent al Academiei de Științe Economice și Financiare din Spania.

²) Postolache, Tudorel, *Sur les successions coexistantes au tournant des millenaires. Quelques reflexions épistémologiques*, Barcelona, 2007, Real Academia de Ciencias Economicas y Financieras, p. 21.

La confluența celor trei probleme nodale enunțate de autor, care, prin interconexiunea lor formează o **triadă**³, apare „perspectiva de intrare a școlii – instituție consubstanțială apariției civilizației umane – într-o nouă epocă a dezvoltării sale generaționale, a **treia**, cea a generației școlii universale”.

La rândul său, succesiunea etapelor societale decurge din îmbinarea a două fenomene obiective: **triada generațională** și **ciclul secular**. Aceasta „se efectuează prin mecanismul succesiunii generaționale: o nouă etapă nu se afirmă decât în perioada celei de-a treia generații umane”.

Autorul reamintește că triada generațiilor succesive coexistente a fost formulată ca lege - legea universală a dezvoltării trinitare - de **Arnold Toynbee** după care, o idee nouă, o entitate nouă, o mentalitate nouă nu se pot afirma decât în spațiul a trei generații umane.

Teoria ciclului secular a fost stabilită de Kondratiev aproape în același timp cu legea enunțată de Toynbee: seriile statistice de date obiective confirmă permanenta alternanță, în istoria economică a lumii, a două faze: una ascendentă și una descendentă, de stagnare a ratei medii de creștere economică. Durata medie a mișcărilor este de 50 ani, faza A (ascendentă) și faza B (descendentă) având fiecare, o durată medie de 25 ani, aproximativ durata unei generații standard.

Deschidem o paranteză și reamintim că ciclurile Kondratiev au fost explicate în diferite moduri de către mai mulți teoreticieni. După J.A. Schumpeter, unul dintre cei mai cunoscuți, care a și popularizat ciclurile descoperite de economistul sovietic, creșterea este esențialmente legată de progresul tehnic, iar iregularitatea acestuia este cea care explică iregularitățile creșterii. Perioade de puternic progres tehnic succed unor perioade de slab progres tehnic; inovațiile într-un sector determină o „sugrumare” a sectoarelor complementare care sunt astfel incitate să inoveze la rândul lor.

Faza A (ascendentă) corespunde perioadelor de progres tehnic important, în timp ce faza B corespunde perioadelor de slab progres tehnic. Evoluția capitalismului este astfel marcată de „distrugere creatoare”: dispariția și apariția de noi tehnici, punerea în practică de noi funcții de producție accentuează dezvoltarea sa. Schumpeter susține că inovația este motorul ciclului lung și că iregularitățile progresului tehnic sunt la originea iregularităților creșterii economice. Creșterea provine din impulsurile provocate de inovații și din rolul antreprenorului inovator și are evoluții ciclice. Ciclurile economice sunt, deci, cicluri ale inovațiilor: acestea apar în aglomerări, agregate („roiuri”, „ciorchini”) și se generalizează prin difuziune, antrenând circuitul economic într-o evoluție.

Explicațiile economistului austriac (simplificate, desigur, mai sus) se impun și astăzi și îl fac „teoreticianul cel mai novator al secolului și cel mai stimulat în materie de cercetare asupra inovației”. Mulți cercetători consideră că „pentru studiul inovațiilor economiștii sunt toți schumpeterieni”⁴.

Reamintim, în context, teoria lui Thomas Kuhn (la vremea respectivă a bulversat lumea academică) după care dezvoltarea științei, creșterea cunoașterii umane nu sunt procese lineare, cumulative, ci se petrec în salturi, perioadele de cercetare lineare alternând cu perioade de criză și revoluții științifice. O revoluție științifică are loc prin apariția unor scheme conceptuale noi, prin introducerea unor noi paradigme ale cunoașterii științifice.

---

³) Termenii **triadă** și **generație** sunt cuvinte cheie ale lucrării și au semnificații epistemologice: există o **triadă** a descoperirilor, **trei** niveluri ale inconștientului uman, legile calculului computațional au structură **trinitară**; există o **triadă** a generațiilor, a civilizațiilor un **triptic** metodologic etc. Există de asemenea **generații** umane, dar și generații ale școlii, conceptelor, civilizațiilor etc. Pe parcursul lucrării, explicit sau implicit, autorul acordă triadei generațiilor succesive coexistente o valoare epistemologică și metodologică marcantă.

⁴) Lévesque, B. (coord.), *Innovation et transformations sociales dans le développement économique et la développement social: approches théoriques et politique publiques*, Cahiers du CRISSES, 2005.

Este, cred, interesant de adăugat, în ordinea de idei expusă aici, că savantul român A.D. Xenopol, cu câteva decenii înainte, argumentase în lucrările „Les principes fondamentaux de l’histoire” (Paris 1899) și „La théorie de l’histoire” (Paris 1908) **teoria seriilor** conform căreia faptele istorice decurg unele din altele și, prin legăturile cauzale dintre ele se înlănțuie în „serii istorice” ceea ce constituie esența conținutului și derulării umanității. Piatra unghiulară a teoriei sale constă în distincția între faptele coexistente care se raportează la spațiu și faptele de succesiune care se dezvoltă în timp.

Între cele două genuri de fapte nu există un zid despărțitor. Faptele de coexistență, repetându-se, se pot transforma până la urmă în fapte de succesiune, „precum revărsările reluate ale unui fluviu ce dau naștere, în final, deltei sale, care este o nouă formațiune geologică și geografică”.

Seriile istorice permit, din punct de vedere metodologic, o „delimitare pe bază de criterii științifice, a tendințelor majore ale istoriei, ca și o formulare a traiectoriilor pentru perioade determinate. Prin acestea se pot judeca și se pot integra în mersul istoric și perioadele de stagnare, de neputință, de degenerare, momente și stări cu rol determinant și istoricitate distinctă în trama cauzalității general istorice”⁵.

Revenind, vom sublinia observația că **triada generațională și ciclul secular sunt fenomene obiective**. Din îmbinarea lor, susține T. Postolache, decurge succesiunea etapelor societale, iar aceasta „se efectuează prin mecanismul succesiunii generaționale”, o nouă etapă nu se afirmă decât în timpul celei de-a treia generații umane.

Ciclul secular este, de asemenea, universal, nu poate fi suprimat, nici măcar fazele lui descendente. În schimb, susține autorul, **doar acum**, în epoca generațiilor coexistente și ale ciclului secular (Kondratiev) și la intersecția lor „se creează posibilitatea, pentru individul trigenerațional, ca individ societal, să aleagă liber, în perfectă cunoștință de cauză, între viitorii posibili, pe care succesiunea inexorabilă a fazelor ascendente și descendente îi pune în fața generațiilor suprapuse, la intervale generaționale, de 20-25 ani (p.22).

Autorul dă în acest sens un exemplu nu prea îndepărtat în timp, anume opțiunea pentru planul Marshall sau pentru CAER. Aceasta nu relevă un ciclu secular sau legea triadei generaționale, ci o **opțiune** a individului generațional, fie că ea a fost, la vreme respectivă, liberă, mimată sau impusă. Nu mai este nevoie să insistăm asupra eșecului economico-social al țărilor care au optat pentru CAER.

2. O altă idee care ne-a reținut atenția se referă la identificarea unui nou model generațional. În condițiile creșterii duratei medii de viață – peste 90 ani – avem de-a face cu un **nou model de generații coexistente** în care autorul introduce mai multe subdiviziuni ale celor trei clase standard ale triadei generaționale. Pragurile intergeneraționale propuse vor avea o valoare metodologică, de instrument coerent și funcțional. Conform acestei noi clasificări, cu mai multe subdiviziuni, la o speranță medie de viață de 90 ani, un număr de 45 ani, deci jumătate, vor fi consacrați muncii, iar 45 ani vor fi rezervați pentru:

- formare (pe seama familiei și societății) – 20-25 ani;
- concedii (pentru odihnă, perfecționare, loisir) – 12 ani;
- îngrijirea sănătății în timpul postmaturității (după 80 ani) – 12 ani.

---

⁵) Popa, Mihai, „Istoricitate și progres la Blaga și Xenopol” în: Lucian Blaga – Confluente filozofice în perspectiva culturală, coord. Angela Botez, Victor Botez, Mihai Popa, Editura Academiei Române, București, 2007.

Acest model se va fonda pe „triada generațională” și pe „ciclul secular” ca și pe mecanismul **educației permanente** al viitoarei Școli Universale care este văzută ca un nou tip de mediator societal (p.23)⁶.

Marea turnantă în succesiunea generațiilor umane coincide deci cu trecerea școlii la a treia sa generație, cea a școlii universale. **Această a treia generație se situează în contextul mondializării societății, al universalizării reale a vieții economice, politice, culturale**⁷ (s.n.).

În viziunea autorului, acest mediator – Școala Universală – va fi cel care va regla problemele determinate de succesiunea generațiilor suprapuse și va asigura concilierea în probleme care vor deveni deosebit de acute: creșterea, pensionarea, asigurările sociale, șomajul, timpul de muncă, de odihnă și de loisir, fluxurile demografice internaționale. De fapt, autorul numește aici, așa cum vom vedea, problemele aflate în dezbateră demografilor, sociologilor, gerontologilor și a altor experți cu privire la societățile multigeneraționale.

De asemenea „școala universală” a viitorului reprezintă cadrul societal în stare să garanteze **colaborarea organică între generațiile succesive și coexistente**, (s.n.) la nivelul societății și al fiecărui individ uman (p.25).

Această „nouă specie de societate” cum o numea Toynbee, și această Școală Universală nu sunt o utopie ci, în viziunea autorului, reprezintă un „ideal practicabil”, o cale proprie către sine, un ideal jalonat de „idealuri practicabile succesive” și care comportă evoluții succesive și o succesiune infinită de generații: de indivizi, concepte etc.

Și chiar de-ar fi doar un vis, un ideal, știm că „o lume mai bună începe cu imaginarea ei”⁸.

3. Un alt motiv pentru care ne-a atras atenția această lucrare este legat tocmai de prefigurarea societății viitoare. Într-un alt context, autorul apreciază că societatea următoarelor decenii va fi caracterizată de „trecerea economiei mondiale de la faza lungă, descendentă, la o nouă fază lungă, ascendentă, de circa 25 ani, care, în țările avansate, este alimentată de factori structurali, proprii unei noi economii, bazată pe cultură și informație și care va conduce la o nouă societate – societatea informației⁹.

Societatea sau societățile informației și cunoașterii sunt, într-adevăr, nu numai expresii semantice ci, deja, în țările occidentale, realități din ce în ce mai palpabile. Despre societatea informației, sociologul Daniel Bell, care a și introdus noțiunea, vorbea încă din 1973 („Către societatea postindustrială”) când avansa ideea că societatea post industrială se va baza pe cunoaștere, că serviciile bazate pe cunoaștere vor deveni structura centrală a noii economii și a unei societăți bazată pe informație.

În anii '90, în contextul dezvoltării internetului și tehnologiilor informației și comunicării (TIC), termenul este utilizat curent în reuniunile G7 (apoi G8) îl găsim, de asemenea, utilizat în instanțele Comunității Europene și ale OCDE, de agenții ale ONU, de Banca Mondială etc.

Deși termenul „societatea informației” este consacrat deja ca termen hegemonic, în mediile universitare este utilizată sintagma „societăți ale cunoașterii” ca o alternativă considerată preferabilă la noțiunea „societate a

⁶) Școala universală reprezintă, în consonanță cu mișcarea universală trigenerațională a civilizațiilor, a **treia** generație a școlii (prima generație = de la apariția scrierii până la Renaștere - școli locale, parohiale; a doua este reprezentată de sistemul școlilor naționale și durează de câteva sute de ani, până la recenta joncțiune a mileniilor.

⁷) Postolache, Tudorel, „Vers un <<idéal praticable>>, Notes et réflexions”, Editura Academiei Române, București, 2007, p.80.

⁸) Muhammad Yunus, laureat al premiului Nobel pentru pace – 2006.

⁹) Postolache, Tudorel – Ciclul lung în economia mondială și paradoxul lui în economia românească, „Din lucrările Comisiei de la Snagov, martie-iunie 1995, Documentar întocmit de Valeriu Ioan Franc, Centrul de Informare și Documentare Economică, București, 2000, p.4.

informației” care este legată mai ales de dimensiunea economică și de inovația tehnologică. UNESCO a adoptat termenul „societăți ale cunoașterii” care comportă o dimensiune de transformare socială, culturală, economică, politică și instituțională, deci o perspectivă de dezvoltare mai diversificată”.

Noțiunea de „societate a cunoașterii” este preferabilă celei de „societate a informației” căci ea oferă o arie mai largă complexității și dinamismului schimbărilor care sunt în curs¹⁰.

Ei bine, oricare ar fi definiția acceptată, ceea ce vrem să subliniem este că societatea viitoarelor decenii va fi, în același timp, **o societate îmbătrânită demografic**¹¹. Dincolo de semnificațiile epistemologice, „generațiile succesive coexistente” sunt, de pe acum, o realitate demografică incontestabilă, cel puțin pentru Europa, și ea va caracteriza, în și mai mare măsură, societățile viitoare „longevitale” și „multigeneraționale”.

La nivelul organizațiilor internaționale, europene și mondiale se elaborează strategii și politici pentru a face față consecințelor îmbătrânirii demografice care au început deja să se producă¹².

Cum vor interacționa consecințele îmbătrânirii cu noile societăți ale informației / cunoașterii / comunicațiilor? Le vor împiedica sau atenua dezvoltarea, ritmul dezvoltării? Cum vor arăta, mâine, societățile care sunt deja și vor fi, inexorabil, din ce în ce mai îmbătrânite? Cu alte cuvinte, cât de compatibile vor fi societățile următoarelor decenii cu fenomenul îmbătrânirii demografice și societale? Ce își poate propune acum societatea, ce căi, ce politici și strategii vor fi elaborate și în spiritul căror paradigme?

Față de fenomenul îmbătrânirii populației s-au exprimat opinii diferite, reductibile la atitudini „negative / pozitive” sau „pesimiste / optimiste” – Concluziile care rezultă din lucrările academicianului Tudorel Postolache sunt – putem spune – „pozitive”, „optimiste”: Atitudinile negative, pesimiste nu sunt însă marginale, nu se întâlnesc doar în judecăți la nivelul simțului comun.

Atitudinea controversată față de acest fenomen pare să aibă la origini măsura în care el este plasat sau nu în context social mai larg, în relație cu toate celelalte fenomene societale.

Xavier Gaullier, cunoscut expert francez în domeniu, afirmă că această mutație a societății este mai dificil de analizat și de înțeles atâta timp cât există o criză a reprezentărilor intelectuale: totul se petrece ca și cum diferite discipline reflectă decupaje vechi ale societății salariale și nu pot sesiza noutatea, complexitatea și globalitatea situației prezente¹³.

Și mai tranșant este Michel Loriaux¹⁴ care consideră că mulți cercetători și experți din toate domeniile (chiar demografi de renume, dar și economiști, sociologi etc.) au ignorat faptul că îmbătrânirea populației a devenit, progresiv, **un fenomen social total**, antrenând relații profunde cu cea mai mare parte a curentelor societale la fel de puternice, și au considerat îmbătrânirea ca o evoluție regretabilă și periculoasă care poate compromite marile echilibre societale și poate conduce la catastrofe generalizate. Această viziune negativă asupra

---

¹⁰) Abdul Waheed Khan, director adjunct al UNESCO pentru comunicație și informație.

¹¹) Îmbătrânirea demografică: procesul constă în creșterea ponderii persoanelor vârstnice (peste 60 sau 65 ani) în cadrul unei populații. În ultimii 150 ani creșterea ponderii persoanelor vârstnice în cadrul populației s-a făcut pe seama scăderii natalității. Mai recent, creșterea continuă a speranței de viață, în particular a speranței de viață a vârstnicilor, face ca ponderea populației vârstnice în cadrul populației totale să crească și mai mult. În cursul secolului XX s-au câștigat 30 ani de viață suplimentară, o creștere care n-a fost realizată niciodată în istoria umanității.

¹²) Vezi în acest sens: Ana Bălașa „Îmbătrânirea populației: provocări și răspunsuri ale Europei”, Revista Calitatea Vieții nr. 3-4/2005.

¹³) Gaullier, Xavier, Les temps de la vie, Emploi et retraité, Expert, Série Société, Paris, 1999.

¹⁴) Michel Loriaux este profesor la Institutul de Demografie al Universității din Louvain, socio-economist și demograf de formație, specializat în problematica îmbătrânirii demografice și societale și în metodologia științelor sociale.

îmbătrânirii demografice nu a dispărut nici în secolul XXI, deși, de două sau trei decenii se dezvoltă, progresiv, o abordare mai pozitivă.

Loriaux apreciază că mulți analiști împărtășesc, încă, o paradigmă cauzală simplistă după care scăderea natalității și declinul mortalității la vârste înaintate ar antrena un număr de consecințe negative în mod automat și ineluctabil, mergând până la ideea dezvoltării unui model „malthusian” incompatibil cu spiritul de întreprindere și de inovație și susceptibil de a amenința coeziunea socială.

De fapt, spune cercetătorul belgian, acest tip de raționament ignoră deliberat „puternica congruență între mutațiile demografice în curs și alte dimensiuni majore ale transformărilor societale: **niciodată revoluția demografică nu se produce dacă nu este concomitentă cu alte mari revoluții societale, științifice și tehnologice, dar și economice și sociale, politice și culturale, iar acestea, adeseori, n-ar fi posibile dacă tranziția demografică n-ar exista și n-ar provoca transformări demografice de structură” (s.n.)¹⁵.**

Interdependența dintre aceste dimensiuni este foarte puternică ceea ce nu înseamnă că nu pot interveni niciodată, între ele, tensiuni, decalaje sau incompatibilități parțiale.

În ideile demografului belgian și în pledoaria pentru schimbarea paradigmei de analiză a îmbătrânirii demografice și a societăților multigeneraționale recunoaștem, cu ușurință, argumente în sprijinul legii lui Toynbee și teoriei lui Tudorel Postolache privind importanța, **în acest moment al istoriei**, a fenomenului triadei generațiilor umane succesive și coexistente.

Într-o paradigmă pozitivă, „remediile” tradiționale față de îmbătrânirea populației nu mai sunt potrivite, iar lupta împotriva îmbătrânirii trebuie abandonată în profitul politicilor de adaptare: o instituțiilor, a modurilor de funcționare colectivă, a modelelor socio-culturale. Ceea ce înseamnă o abordare radical diferită.

Michel Loriaux susține abandonarea „retro proiecțiilor” care se propun ca perspective, a viziunilor catastrofice asupra îmbătrânirii care pleacă de la modele culturale ce nu mai corespund realităților actuale și mai puțin celor de mâine și care se bazează pe descrieri ale persoanelor vârstnice de dinainte de război sau chiar de la începutul ultimului secol. Or, se știe, nu mai există multe lucruri în comun între un vârstnic de astăzi sau de mâine și un bătrân de altădată, nici în ceea ce privește capacitățile fizice și dinamismul social, nici în ceea ce privește mentalitățile, comportamentele, cunoștințele și priceperile.

Demograful belgian pledează, aproape patetic, pentru mobilizarea imaginației și energiilor pentru a permite societăților îmbătrânite să acceadă, senin, la o nouă etapă a dezvoltării lor și să aducă proba că îmbătrânirea înseamnă un imens progres individual și colectiv (o viață mai lungă, asigurarea unui nivel și unei calități a vieții satisfăcătoare pentru un mare număr de cetățeni). **Acesta nu este un vis, revoluția „căruntă” și intrarea în era geritudinii** (de la „geritude”) **sunt o realitate în progresie constantă**. Se susține aceeași idee că **suntem într-un moment special al istoriei**, un moment în care umanitatea (deocamdată societatea occidentală) reușește să iasă din condiția, mult timp mizerabilă și exasperantă „căci îmbătrânirea nu este un fruct al hazardului sau al unor accidente ale istoriei, ci un rezultat al evoluțiilor și progreselor mai ales din ultimele două secole”. Se poate spune astfel că **societățile longevitale sunt, în același timp, societăți ale revoluției tehnologice și cognitive, dar și ale civilizației loisirului și culturii**.

Într-o paradigmă pozitivă privind îmbătrânirea există, în opinia autorului citat, două condiții epistemologice: a nu se „naturaliza” vârsta, căci nu există o relație imuabilă între vârsta calendaristică și îmbătrânirea individuală

---

¹⁵) Loriaux, Michel, „Du vieillissement démographique aux sociétés multigénérationnelles”, commentaires présentée dans le cadre du colloque „La prospective à l’écoute de la Wallonie. Où va le changement?”, Charleroi, sept. 2003.

și a nu asimila îmbătrânirea individuală cu îmbătrânirea colectivă căci nu există relații evidente între structurile demografice și aptitudinea de a inova sau dinamismul unei societăți¹⁶.

Într-o astfel de viziune asupra îmbătrânirii societale, trebuie revăzute toate politicile și reformele instituționale, astfel încât măsurile adoptate în sectoare diferite să nu fie contradictorii, ci să constituie un ansamblu integrat și coerent. Noile politici ar trebui să vizeze, printre altele, eliminarea compartimentării rigide a vârstelor vieții, revalorizarea bătrâneții (definirea unor „noi roluri” pentru „noii bătrâni” – actori sociali nu numai consumatori), dar, mai ales, reinventarea unei gândiri generaționale și un „new deal” intergenerațional¹⁷.

Principala dificultate a responsabililor politici nu va fi asigurarea pensiilor, a locuirii etc., ci găsirea mijloacelor care să permită coabitarea mai mult sau mai puțin armonioasă între toate aceste generații care se vor diferenția nu numai prin vârstă (într-un interval de la 0 la 100 ani) ci, îndeosebi, prin caracteristici socio-economice și culturale foarte contrastante și prin nevoi și aspirații foarte eterogene.

Mulți cercetători apreciază că vechiul contract social al secolului XX nu mai este în măsură să asigure coeziunea socială și continuitatea echilibrelor trecute. Pentru a evita „războiul între generații” trebuie refondate în întregime solidaritățile intergeneraționale. Or tocmai „școala universală” a viitorului despre care vorbește Tudorel Postolache reprezintă cadrul societal în stare să garanteze „colaborarea organică” între generațiile succesive și coexistente.

Toate aceste aspecte sunt noi. **Societățile multigeneraționale**, în același timp ale informației și cunoașterii, reclamă un uriaș efort de **inovare socială**. Este un subiect asupra căruia vom reveni.

BIBLIOGRAFIE

1. Bălașa, Ana – Îmbătrânirea populației: provocări și răspunsuri ale Europei, în Calitatea Vieții nr. 3-4, 2005.
2. Bălașa, Ana – Relațiile intergeneraționale. Provocări pentru politicile sociale în Diagnoza calității vieții – 2007, coord. Ioan Mărginean, CIDE 2008, în curs de apariție.
3. Burch, Sally – „Société de l’information / société de la connaissance” în Alain Ambrosi, Valéri Peugeot, Daniel Pimienta (coord.) „Enjeux de mots: regards multiculturels sur les sociétés de l’information, C&F Editions, 2005.
4. Gaullier, X., Les temps de la vie, Emploi et retraité, Esprit, Série Société, Paris, 1999.
5. Goguel, Alban d’allondans: Vieillesse de la population et créativité sociale; Innovations, Cahiers d’économie de l’innovations nr.17, 1-2 – 2003.
6. Henrard, Jean Claude, Les défis du vieillissement, Ed. Actes, Paris, 2002.
7. L’avenir démographique de l’Europe: transformer un défi en opportunité, Communication de la Commission, 2006 COM (2006) 571 final.

---

¹⁶) Vezi în acest sens Alban Goguel „Vieillesse de la population et créativité sociale” in: Innovations, Cahiers d’économie de l’innovation nr.17, 2003 – 1.

¹⁷) Vezi și Ana Bălașa: Relațiile intergeneraționale. Provocări pentru politicile sociale în „Diagnoza calității vieții – 2007” coord. Ioan Mărginean, în curs de apariție, CIDE, București, 2008.

8. Loriaux, Michel, – Du vieillissement démographique aux sociétés multigénérationnelles, Commentaires présenté dans le cadre du colloque „La prospective à l’écoute de la Wallonie. Où va le changement?”, Charleroi, sept. 2003.
9. Postolache, Tudorel – Sur les «successions coexistantes» au tournant des millénaires. Quelques réflexions épistémologiques, Real Academia de Ciencias Economicas y Financieras, Barcelona, 2007.
10. Postolache, Tudorel – Vers un «idéal praticable». Notes et réflexions, Editura Academiei Române, București, 2007.
11. Vieillissement de la population et relations entre générations, ENA, France, 2001.